

Yoshlarni Vatan Himoyasiga Tayyorgarligini Oshirishda Vatanparvarlik Tuygʻusini Shakllantirish

A. I. Hikmatov ¹

Annotatsiya: Ushbu maqolada Oʻzbekiston Respublikasida yoshlarni vatan himoyasiga tayyorgarligini oshirishda vatanparvarlik tuygʻusini shakllantirish toʻgʻrisida fikrlar yoritilgan boʻlib, unda yoshlar bilan olib boriladigan taʼlim-tarbiya jarayonida ulardagi vatanparvarlik sifatlarini voyaga yetkazishning yangicha tizimini ishlab chiqish vazifalarini kun tartibiga qoʻyidilar. Yurtboshimiz bu jarayonda tarixiy anʼanalar hamda xorijiy mamlakatlar tajribalari umumlashtirib, zamonaviy ilmiy asosda yurtimizda bolalar va oʻsmirlarning vatanparvarlik tashkilotlarini tuzish kabi tavsiyalarni berdi.

Таянч иборалар: Mamlakat, vatanparvarlik, taʼlim-tarbiya, yoshlar, his-tuygʻu, harbiy, sport, jamiyat, ahloqiy-ruhiy tayyorgarlik, hafsizlik.

Kirish: Oʻzbekiston Respublikasida Vatanparvarlik insonning fuqaro hamda muayyan jamiyat bosqichining oʻziga xos xususiyatlari nafaqat pedagoglar, balki keng jamoatchilik orasida tarbiya muammolariga qiziqishning sezilarli oʻsishi hisoblanadi. Mamlakat hayotida koʻpgina vazifalarning hal etilishi yosh avlodda fuqarolik his-tuygʻusini shakllanganligi darajasiga, maʼnaviy-axloqiy takomillashtirish ehtiyojiga, oʻz Vatanining tarixiy-madaniy merosiga hurmat hissiga bogʻliqligi maʼlum boʻlmoqda. Shuning uchun ham Vatan himoyasida, avvalo, inson omili yetakchi oʻrinda turadi.

Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev oʻz nutqlarida maʼnaviy-maʼrifiy tarbiya oʻta muhim, nozik va hal qiluvchi masala ekanligini taʼkidlab, bugungi yoshlar bilan olib boriladigan taʼlim-tarbiya jarayonida ulardagi vatanparvarlik sifatlarini voyaga yetkazishning yangicha tizimini ishlab chiqish vazifalarini kun tartibiga qoʻyidilar.

Yurtboshimiz bu jarayonda tarixiy anʼanalar hamda xorijiy mamlakatlar tajribalari umumlashtirib, zamonaviy ilmiy asosda yurtimizda bolalar va oʻsmirlarning vatanparvarlik tashkilotlarini tuzish kabi tavsiyalarni berdi.

Mamlakatimiz sarhadlarini himoya qilishda yoshlarimizni harbiy hayotga tayyorlash borasida jismoniy tarbiya bilan bogʻliq tadbirlarda ishtirok etishida qoʻgʻozbozlik, yuzakilik va sustkashlikka yoʻl qoʻyish katta xato ekanligi taʼkidlandi, shuning uchun talaba-yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning yangicha pedagogik texnologiyalarini ishlab chiqish hamda vatanparvarlik tarbiyasi boʻyicha yangicha metodologiyani ishlab chiqish bugungi ilmiy tadqiqotlarning bosh maqsadiga aylanib turibdi.

Bundan tashqari, Oʻzbekiston Respublikasi taʼlimi sohasida «Taʼlim toʻgʻrisida»gi Qonunida belgilangan vazifalarning toʻlaqonli amalga oshirishga erishish ham yoshlarda vatanparvarlik his-tuygʻularini va fidoyilik xususiyatini shakllantirishda muhim omil boʻladi.

Ushbu maqsaddan kelib chiqqan holda yoshlarda harbiy-vatanparvarlik fazilatini rivojlantirish va ijtimoiy maydonga vatanparvarlikni targʻib qilishning samarali mexanizmlari ishlab chiqish ishlari boshlab yuborildi, bu borada texnik va texnologik vositalarning imkoniyatlaridan toʻlaqonli foydalanish tizimi yoʻlga qoʻyildi.

Yoshlarda fuqarolik tushunchasi, ularning masʼuliyatini shakllantirish maqsadida turli harbiy-sport oʻyinlari va musobaqalari hamda turli koʻrik-tanlovlar oʻtkazilmoqda. «Mustaqillik», «Amir Temur»,

¹ Buxoro davlat pedagogika instituti Harbiy taʼlim fakulteti Maxsus tayyorgarlik sikli oʻqituvchisi

«Jaloliddin Manguberdi» ordenlari, «Jasorat», «Sodiq xizmatlari uchun», «Mardlik» medallari taʼsis etildi. Ayniqsa, yoshlarda harbiy vatanparvarlik hissini shakllantirishga katta eʼtibor qaratilmoqda.

Harbiy akademik litseylarga «Temurbeklar maktabi» nomi berilishi fikrimizning yorqin dalilidir. 2017-2021-yillarda Oʻzbekiston Respublikasini rivojlantirish boʻyicha Harakatlar strategiyasida davlat va jamiyat qurilishi tizimini takomillashtirishning beshta ustuvor yoʻnalishlaridan biri «Xavfsizlik, millatlararo totuvlik va diniy bagʻrikenglikni taʼminlash hamda chuqur oʻylangan, oʻzaro manfaatli va amaliy tashqi siyosat» qilib belgilanganligi harbiy vatanparvarlikni chinakam eʼtiqodga aylantirish bilan bogʻliq ilmiy muammolarni tadqiq etish zaruratini keltirib chiqaradi.

Davlat va mahalliy vatanparvarlikda hududiy jihatni taʼkidlash lozim. Ajdodlar yerini eʼzozlash vatanparvarlikning qadimiy tarixiy hodisalaridan biri hisoblanadi. Aynan shu mazmunda vatanparvarlikning obyektlari – bogʻliq Vatanlarning paydo boʻlishidan avval uning asoslarining yuzaga kelganligini taʼkidlash mumkin.

Asosiy qism: Koʻpgina tadqiqotchilar qadimgi xalqlarda Vatanni aniqroq tushunish oilaviy tadbirlar bilan bogʻliq boʻlganligini taʼkidlagan. Inson oʻz yeriga qanday munosabatda boʻlishi kerakligi toʻgʻrisidagi savolga javob berib, N. Berdyayev quyidagicha yozgan: «Ona yer qiyofasi nafaqat ona qiyofasi, bu shuningdek kelin va rafiqqa qiyofasi va bola qiyofasi. Oʻz yeriga muhabbatsiz inson biror-bir ishda, yerni egallashda kuchsiz boʻladi» .

Vatanparvarlik ijtimoiy ongini alohida shaxslarning va ijtimoiy guruhlarning, mazkur miqdor tavsifidan boshqa hech qanday oʻz sifatlariga ega boʻlmagan individual ongi majmui sifatida tasavvur qilib boʻlmaydi. Vatanparvarlik alohida insonlarning maʼnaviy ongining majmuidan iborat deb hisoblash xato boʻlar edi. Vatanparvarlik – maʼnaviy-amaliy hodisa va shaxslar tomonidan yuzaga keltiriladigan jamiyatning vatanparvarlik ongi bilangina cheklanmaydi, ammo bunda yetarli mustaqillikni saqlashini taʼkidlab oʻtish lozim.

Vatanparvarlik ongining mazkur shakllaridan har biri – ijtimoiy va individual – boshqasini nazarda tutadi va usiz mavjud boʻla olmaydi, ularning oʻzaro aloqadorligi va oʻzaro singishi ularning ajralmas umumiylikni anglatadi. Bularning barchasi milliy ongga ham xosdir. Yuqorida keltirilgan harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi mohiyatiga tayanib, u oʻzining belgilangan chegaralari, sifatli tavsiflariga egaligi taʼkidlaymiz. Bu uning oʻziga xos xususiyatlari, maqsadlari, vazifalari, yoʻnalishlari va vositalarini ajratishga imkon beradi.

Davlat vatanparvarligini belgilovchi fazoviy tavsiflar bilan bogʻliq boʻlgan vatanparvarlik boshqa darajalarga ham ega. Davlatlar hududi vatanparvarlikning mustaqil obyektlari hisoblangan hududlardan tashkil topadi va mos ravishda ularga hududiy (mahalliy) vatanparvarlik xosdir.

Davlat hokimiyati organlari tomonidan boshqariladigan hududlar, bular – respublika, oʻlka, viloyat, avtonom okrug va viloyat, boshqa tomondan – mahalliy boshqaruv organlari tomonidan boshqariladigan hududlar ajratiladi - tumanlar, shaharlar, qishloqlar va h.k.

Yaʼni insonning oʻz Vatanga aniq vatanparvarlik munosabatining turli darajalari mavjud.

Shunga koʻra ilmiy apparatga «mahalliy vatanparvarlik» tushunchasini kiritishni maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz (bu mazmunda biz qator tadqiqotchilarning nuqtayi nazarini qabul qilamiz). Mamlakatdagi vatanparvarlik oʻz yerlariga muhabbatdan kelib chiqishi mumkin va aksincha Vatanga muhabbat mahalliy vatanparvarlikda oʻz ifodasini topadi.

Vatanparvarlikning mohiyati va mos ravishda mahalliy darajadagi turli xil soxta vatanparvarliklardan farqi oʻz maktabi, qishlogʻi yoki viloyatiga nisbatan vatanparvarlikni ifodalab, biz bu bilan oʻz mamlakatimizga vatanparvarlikni ifodalashimizdan iborat.

Davlat vatanparvarligining ahamiyatini taʼkidlab, mazkur tushunchaning nazariy ishlab chiqilishi zaruratini koʻrsatish lozim. Bu unga turli mazmun yoki aksincha mavhum maʼno kiritishi mumkinligi bilan tushuntiriladi. Yaʼni mazkur muammo maxsus oʻrganilishi talab etiladi. Bunda davlat vatanparvarligiga biz Vatanga, davlatga nisbatan vatanparvarlik sifatida taʼrif berishimizni taʼkidlaymiz. Davlat vatanparvarligining muhim rolini taʼkidlab, uni mutloqlashtirib boʻlmaydi.

Haqiqiy, deklarativ bilan hech qanday umumiylikka ega boʻlmagan vatanparvarlik, oʻz Vatani, uning tarixiga, anʼanalari, madaniyati, tarixiy ildizlari va ajdodlar merosiga chuqur his-tuygʻudan kelib chiqadi.

Davlat vatanparvarligi bilan uzviy bogʻliq boʻlgan madaniy-tarixiy vatanparvarlikni xoʻjalik, utalabodalar, xalq ogʻzaki ijodi va boshqalarga namoyishkorona yoʻnalganlik emas, balki abadiy ahamiyatga ega boʻlgan jasorat va buyumlardan faxrlashni sifatida tushunish lozim. U Vatan tarixidagi barcha yaxshi jihatlarga qaratilgan. Uning vaqt tavsiflari bilan bogʻliq boʻlgan madaniy-tarixiy vatanparvarlik Yurtimizda ming yildan ortiq yoʻlida oʻz obyektlariga egadir. Faqatgina quyidagi jihatlarga eʼtibor qaratish qoladi.

Vatanimizning tarixi millatining “aslligi”ga uning jahon taraqqiyoti yutuqlaridagi qoʻshgan hissasiga nisbatan bildirilgan shubhalar nuqtayi nazaridan buziladi. Bu mulohazalarni vatandoshlarimizning jahon madaniyatiga qoʻshgan hissalarini asosli ravishda rad etadi. Madaniy-tarixiy vatanparvarlikka ega boʻlgan insonlar uchun ulkan faoliyat maydoni mavjud. Rivoyatlar, dostonlar, hikoyatlarda keltirilgan bizning maʼnaviy ildizlarimizni namoyon etish bugungi kunda juda muhim.

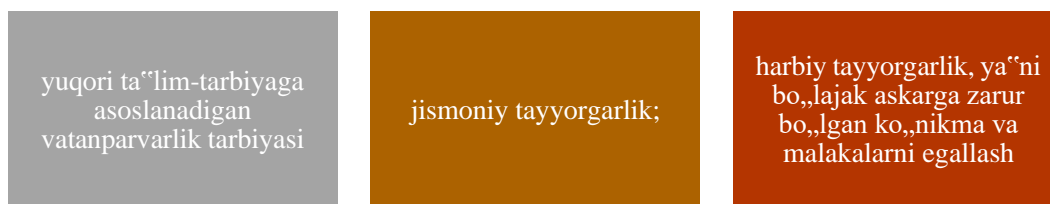
Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi jamiyatga nisbatan oʻzining yoʻnalganligi boʻyicha oʻzining asosiy ijtimoiy vazifasini bajaradi, yaʼni inson omilining mamlakatning mudofaa qobiliyatini mustahkamlashga faol, maqsadga yoʻnalgan taʼsir etadi. Ijtimoiy nuqtayi nazaridan, koʻrinib turganidek, biz tadqiq etayotgan tizimning tarbiyaviy vazifalari toʻgʻrisida aytish mumkin.

Ulariga bizningcha, *birinchidan*, harbiy-siyosiy yoʻnalganlik va vatanparvarlik dunyoqarashini shakllantirishni kiritish kerak boʻlib, uni amalga oshirish jarayonida insonlarda, yosh avlodda vatanparvarlik hissi, mamlakatning va Qurolli kuchlarning mudofaa qobiliyatini mustahkamlashda har bir insonning oʻz ijtimoiy rolini chuqur tushunishi, bu rolni fuqarolik va harbiy burchi sifatida anglash shakllanadi.

Ikkinchidan, bu insonning, ayniqsa yoshlarning harbiy mehnatga, oʻz Vatani himoyalashga tayyorgarligini shakllantirish, harbiy xizmat ijtimoiy ahamiyatining chuqur anglash, Qurolli kuchlarga muhabbat, qiyinchiliklarga maʼnaviy-psixologik immunitetni, harbiy faoliyatning favqulodda vaziyatlarida shaxs xulqining barqarorligini shakllantirish vazifasi.

Uchinchidan, Vatanni qurolli himoya qilishda katta avlodning ijtimoiy tajribasining uzviyligini taʼminlashdan iborat boʻlgan kommunikativ vazifani taʼkidlash lozim.

Toʻrtinchidan, Vatanni himoya qilish uchun zarur boʻlgan axloqiy sifatlarni shakllantirishning muhim vazifasi, uning yordamida qahramonlik-axloqiy maʼnaviy ideallar yuzaga keladi.

1-Rasm. Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasida uchta asosiy yoʻnalishlar.

Qahramonlik-vatanparvarlik tarbiyasi ajdodlarning jasoratlari uchun faxr-iftixor hissini tarbiyalashni targʻib qilishga yoʻnaltirilgan.

Milliy-vatanparvarlik tarbiyasi oʻzining kichik Vatani muhabbat hissini, milliy anʼanalari va madaniyatga hurmatli munosabatni shakllantiradi, oʻz xalqi uchun faxr hissini uygʻotadi.

Fuqarolik tarbiyasi – bu huquqiy madaniyatni, aniq fuqarolik vaziyatini, oʻz xalqiga ongli va ixtiyoriy xizmat qilishga tayyorlikni shakllantirishdir. Fuqarolik tarbiyasi insonning sifatlari, integrativ xususiyatdagi xususiyatlar majmuini ifodalovchi fuqarolik kabi taʼrif bilan tavsiflanadi. Insonning sifatlari, integrativ xususiyatdagi xususiyatlar majmuiga vatanparvarlik, insonparvarlik axloqiy qadriyatlarga yoʻnalganlik, ijtimoiy va kasbiy oʻzini-oʻzi aniqlash zarurati, qadr-qimmat hissi, ijtimoiy

adolat va javobgarlik, umuminsoniy birdamlik, fikr erkinligi, shaxslararo va millatlararo muloqot madaniyati va boshqalar kiritiladi.

Fuqarolik-vatanparvarlik tarbiyasi yoshlarga amalda barcha zarur huquqlarni taʼminlashga xizmat qiluvchi davlat va yoshlar oʻrtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi, mavjud huquqiy bazaga asoslanadi. Bu yoʻnalishdagi va zamonaviy sharoitlardagi ishlar davlat meʼyoriy-huquqiy bazasini takomillashtirish zarurati bilan bogʻliq. Afsuski, qonunlarning yoshlarning manfaatlariga taalluqli boʻlgan alohida qoidalari amalda bajarilmaydi.

Sotsiologlar fikriga koʻra, fuqarolik-vatanparvarlik tarbiyasi, agar 80% yoshlarni davlatdagi qabul qilingan qonunlar qoniqtirishi sharoitida mumkin boʻladi. Vatanparvarlik tarbiyasi tizimini yanada batafsil oʻrganish va takomillashtirish uchun sharoitlar obyektiv mavjud boʻlib, ular quyidagi omillar bilan bogʻliq. Shu jumladan, XX asrning 90-yillari oxirida harbiy-vatanparvarlik ishlarining keskin pasayishi, sobiq Sovet Ittifoqining yemirilishi va jamiyatda armiyaning obroʻ-eʼtiborining pasayishi oqibatida harbiy xizmatni oʻtashni xohlamaydiganlar sonining oʻsishi va chaqiruv tarkibining sifati yomonlashishiga olib keldi.

Respublikamizda vatanparvarlik mohiyati, mazmuni, tuzilmasi va yoshlarni Vatan himoyasiga tayyorgarligi, uning mamlakat mudofaa qobiliyatini taʼminlashda tarbiya tizimidagi roli va oʻrnini chuqur va har tomonlama tahlil qilish zarurati yuzaga keldi.

Zamonaviy yoshlar vatanparvarligining ulkan imkoniyatlari va uni zamonaviy ijtimoiy hayot sharoitlarida samarasioʻ, amalga oshirilishi oʻrtasidagi ziddiyatlar kuchaydi.

Xulosa: *Zamonaviy yoshlarda ularning xususiyatlari va manfaatlarini, jamiyatda sodir boʻlayotgan oʻzgarishlarni inobatga olib, vatanparvarlikni tarbiyalash boʻyicha faoliyatni yaxshilash zarur.*

Shuning uchun bugun zamonaviy hayot voqeligidan kelib chiqib, yoshlarning turli toifalarida Vatan himoyasiga tayyorlikni tarbiyalash prinsiplari, metodlari, shakllari, vositalari asosida tuzilgan vatanparvarlik tarbiyasining yangi tizimini qurish va amalga oshirish kerak.

Vatan himoyasiga tayyorgarlikni oshirish, ayniqsa zamonaviy sharoitlarda yosh avlod bilan amalga oshiriladigan katta ishlarni nazarda tutishini taʼkidlaymiz.

Bu obyektiv amal qiluvchi– ijtimoiy-siyosiy, maʼnaviy, harbiy-texnik omillarning mavjudligi bilan tasdiqlanadi.

Shubhasiz, yoshlar orasida harbiy-vatanparvarlik ishlarini kuchaytirish boʻyicha faoliyat bugungi kunda mahalliy, hududiy xususiyatlarni, shuningdek foydalaniladigan kuchlar va vositalarni avvalgidan koʻra koʻproq inobatga olishi kerak.

ADABIYOTLAR ROʻYXATI:

1. Mirziyoyev Sh.M. Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. 4-tom. – Toshkent: Oʻzbekiston, 2020. – B.452.
2. «Taʼlim toʻgʻrisida»gi Oʻzbekiston Respublikasining Qonuni. –Toshkent, Oʻzbekiston, 23.09.2020. (Qonun hujjatlari maʼlumotlari milliy bazasi, 05.05.2018 y., 06/18/5430/1164-son.
3. Oʻzbekiston Respublikasi Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. –Toshkent: Oʻzbekiston, 463-I-son 29.08.1997.
4. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining «Oʻzbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish boʻyicha Harakatlar strategiyasi toʻgʻrisida»gi Farmoni // Oʻzbekiston Respublikasi qonun hujjatlari toʻplami, 2017 y., 6-son, 70-modda).
5. Vatan himoyasi – milliy iftixor. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti, Respublika Qurolli Kuchlar Oliy Bosh Qoʻmondoni I.A.Karimov asarlaridan olingan harbiy vatanparvarlikka doir hikmatli fikrlar majmuasi. – Toshkent: Oʻqituvchi, 2004. – 6 b.
6. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining «Yoshlarga oid davlat siyosati samaradorligini oshirish va Oʻzbekiston yoshlar ittifoqi faoliyatini qoʻllab-quvvatlash toʻgʻrisida»gi PF-5106-son Farmoni.

O,,zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to,,plami, 2017 y., 27-son, 607-modda.

7. Камбаров А.М. Актуальные проблемы духовно-нравственного и патриотического воспитания молодежи на современном этапе // Проблемы духовно-нравственного и патриотического воспитания военнослужащих и пути решения. – Ташкент: ABC РУ. 2001. – С. 5.
8. Ahmedov B. Amir Temur darslari. – Toshkent: “Sharq” NMAK Bosh tahririyati, 2001. –B. 141.
9. Bekmurodov M. Milliy mentalitet va rahbar ma’naviyati. – Toshkent: Adolat, 2003. – 126 b.
10. Vatan tuyg,,usi. – Toshkent: O,,zbekiston, 1996. – B. 439.
11. Vatan himoyasi – milliy iftixor. O,,zbekiston Respublikasi Prezidenti, Respublika Qurolli Kuchlar Oliy Bosh Qo,,mondoni I.A.Karimov asarlaridan olingan harbiy vatanparvarlikka doir hikmatli fikrlar majmuasi. – Toshkent: O,,qituvchi, 2004. – 6 b.
12. Vatan himoyasi – muqaddas burch / Tuzuvchilar: Inoyatov I.Y., Abilov M.H. – Toshkent: O,,zbekiston, 2001.
13. Военный энциклопедический словарь. – М.: Эксмо-Пресс,2007. 1024 с.
14. Jo,,rayev N. Xalqaro terrorizm va mintaqaviy mojarolar. – Toshkent: Ma’naviyat, 2001.
15. Jo,,rayev T., Paxrutdinov Sh. Dunyoviy davlatchilik va siyosiyashgan diniylik: azaliy muxolifat. – Toshkent, 2008. – 129 b.
16. Ibn Arabshoh. Temur tarixida taqdir ajoyibotlari. 2-kitob. -Toshkent: Mehnat, 1992. – 65 b.
17. Ibrohimov A., Sultonov X., Jo,,rayev N. Vatan tuyg,,usi.– Toshkent: 1996. – B.13.
18. Ergasheva. G.M. Yoshlarni harbiy vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda ko,,rgazmali qurollardan foydalanish (O,,quv-uslubiy qo,,llanma). –Toshkent: Oliy harbiy texnika bilim yurti, 2008. – 20 b.
19. Ergashev B.E., Ne’matov B.M. Ma’naviy-axloqiy va harbiy tarbiyani takomillashtirish yo,,llari. – Toshkent: O,,zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari Akademiyasi, 2004.
20. Harbiy xizmat axloqi. – Toshkent: “Sharq” nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosh tahririyati, 2004. – 110 b.
21. Abdurasulov O.A. Harbiy xizmatchilar o,,rtasida vatanparvarlik tarbiyasini amalga oshirish yo,,llari va uning nazariy asoslari // O,,zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarining tarixi, buguni va kelajagi. Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari. – Toshkent: O,,zRMV, 2005. – B. 96-98.
22. Abdurasulov O.A., Nazarov A.S. Yoshlar ma’naviyati shakllanishida harbiy vatanparvarlik tarbiyasining roli // Milliy istiqlol g,,oyasi va armiya. Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari. – Toshkent, 2004.

